

Smokvica (otok Korčula), ophodno raspelo II, Mleci, početak 18. stoljeća
Smokvica (Korčula), processional crucifix II, Venice, early XVIII C.

Alena Fazinić

Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu
(vanjski suradnik)

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper
predan 13. 2. 1991.

Liturgijsko srebro i zavjetno zlato iz Smokvice i Čare na otoku Korčuli

Smokvica

Župna crkva u Smokvici – kao i ostale župne, ali i druge crkve i kapele na otoku Korčuli – posjeduje zanimljivu i razmjerno bogatu zbirku liturgijskih predmeta izvedenih u srebru i tzv. »zavjetno zlato«.¹

Poznato je da su sve, pa i najskromnije, crkve imale barem osnovno liturgijsko posuđe i ukrase. Kaleži su gotovo redovito rađeni u plemenitim kovinama, ponajviše u srebru, a ostali predmeti prema mjesnim mogućnostima. Ipak se posvuda željelo crkvu snabdjeti srebrninom, jer je ona ne samo vrsnije izvedena već je služila i stvaranju svečanijeg dojma liturgijskih slavlja, posebno o blagdanima.

Srebrninu su dobavljale crkvene uprave, tzv. »crkovinarstva«, često potaknute vjerničkim darovima. No i brojni pojedinci kupovali su i darivali oporučno ili na druge načine dragocjenosti crkvi i bratovštini.²

Nažalost, o starom, nekadašnjem crkvenom obrednom posudu i predmetima župe Smokvica gotovo nema podataka. Župni je arhiv uništen u drugome svjetskom ratu, a drugdje takve (možebitne) isprave dosad nisu otkrivene.

Pretpostavlja se da je ova župa, gdje su najstarije crkve postojale već u 14. stoljeću (Sv. Ciprijan, Sv. Marija), osnovana također u to vrijeme, a spomenuta crkva sv. Marije da je bila župna.³ Ona se kasnije često spominjala u ispravama, a njezini svećenici nazivani su »kapelanima«, što je ovdje bio uobičajen i za župnike dugo upotrebljavan naziv. Na mjestu te stare crkve 1666. sagrađena je nova crkva posvećena prikazanju Gospodinovu (Svijećnica), a ona je obnovljena 1770. No 1920. i ona je uklonjena, a umjesto nje po nacrtu Ćirila Ivekovića podignuta je sadašnja velika, neoromanička, istog titulara.

S velikom sigurnošću pretpostavlja se da je prvobitna Marijina crkva posjedovala bar neki srebrni predmet, ponajprije kalež, no među očuvanom srebrninom nema starije od 18. stoljeća. Da li je prvobitno srebro zbog oštećenosti ili drugih razloga prekovano, odnosno zamijenjeno novim, može se tek nagađati. No poznati su brojni arhivski podaci o popravcima i zamjeni stare srebrnine u Korčuli i drugdje u nas, pa je stoga gornja pretpostavka vjerojatna.⁴

Budući da su u Smokvici uništeni svi inventari, računske i ostale isprave, nije se mogao utvrditi način ni vrijeme nabave očuvana srebra. Stoga vrijeme i podrijetlo tih predmeta doznajemo ponajviše po žigovima koje su zlatarski majstori od 15. stoljeća bili dužni stavljati na proizvode od plemenitih kovina. No brojni predmeti nisu žigosani, a to su osobito izbjegavali činiti skromniji domaći zlatari, ali i mnogi u 19. stoljeću, kad se srebrnina dobavljala ne samo iz obližnje Italije već i Austrije i drugih većih sredina.

KALEŽI – najvažnije obredno posuđe – ovdje nisu sačuvani, premda u vizitaciji korčulanskog biskupa Teodora Diedo iz 1612. piše da se u župnoj crkvi Blažene Djevice Marije u Smokvici (u sakristiji) nalazi jedan srebrni kalež s pliticom i dva oštećena kaleža.⁵

Raspela

Prema crkvenim propisima, prilikom obreda na svakom je oltaru moralo biti raspelo, a ona su upotrebljavana i u drugim obredima, procesijama i sl. U drvu su rezbarena velika raspela, a vrlo često i ona mala. No za svečane ophode i ukrašavanje kuje se raspela u srebru. U Smokvici su očuvana dva veća ophodna i tri manja takva oltarna raspela.⁶

Sažetak

Župne crkve u Smokvici i Čari (selima na otoku Korčuli) posjeduju skromne, ali vrijedne zbirke crkvenog srebra: raspela, svijećnjake, pokaznice, moćnike, vaze, kanonske ploče i dr. Najveći dio tih predmeta izrađen je u mletačkim radionicama 17. i 18. stoljeća, kojih su slična djela rasprostranjena Dalmacijom. Nekoliko komada srebrnine izrađeno je u 19. stoljeću u većim središtima Italije ili Austrije. Na njima nema žigova, a nisu očuvani ni arhivski podaci, pa to otežava utvrđivanje njihova podrijetla. U zbirkama je i nekoliko skromnih radova domaćih zlatara koji u 19. stoljeću djeluju na ovom području, svjedočeći stoljetnu tradiciju tog obrta u nas.

Zlatni zavjetni darovi Bogorodici u Smokvici i Čari iz 18. i 19. stoljeća – filigranski ručno rađeni nakit – predstavljaju pojedine vrijedne primjerke uobičajenog ukrasa gradskih i seoskih žena. U Čari se čuva i minijaturni portret u medaljnu vjerojatno rad Korčulanina Josipa Zmajevića iz prve polovice 19. stoljeća.

Ophodno raspelo I: visina 61 cm, raspon krakova 35 x 27 cm. Izvedeno je u tankome srebrnom limu, pričvršćeno na drvenu podlogu: kovano, cizelirano i gravirano. Žigovi: mletački, ST u ovalu i majmun u kružnici. Opis: iznad glatkoga konusnog drška stoji spljoštena jabuka ukrašena andeoskim glavicama i svežnjevima plodova i lišća. Krakovi raspela na krajevima se proširuju u zaobljene trolisne medaljone. S prednje strane raspela je lijevani, plastični mali korpus, a likovi evanđelista u trolistima su reljefni, izvedeni kovanjem na posebnim pločicama. Njihov je ikonografski raspored, pri kasnijim popravcima nesumnjivo promijenjen, jer je podno Raspetog lik Marije Magdalene, a lijevo sv. Ivan Krstitelj. Na drugoj strani raspela u sredini je sitni reljefni lik Bogorodice, na trolistima dva evanđelista, pelikan s pticama u gnijezdu te opet Bogorodica u stavu orantice.⁷

Likovi su izrađeni u visokom reljefu i vješto uklopljeni u medaljone. Raspelo se ničim ne ističe među sličnim mletačkim zlatarskim proizvodima 17. stoljeća. Prema žigovima očito potječe iz radionice koje su djela u nas već ranije utvrđena.⁸ Stilski pripada smirenom baroku 17. stoljeća, no oblik raspela i pojedini dijelovi ukrasa još su u gotičko-renesansnoj tradiciji.

Ophodno raspelo II: visina 89 cm, raspon krakova 50 x 37 cm. Izrađeno je od tankoga srebrnog lima pribijenoga na drvenu jezgru; lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigovi: mletački, A kula C, u četverolistu SAM.

Opis: konusni držak ukrašava gravirana kovrčava vitica s lišćem. Čvor je kruškolik, s nizom ispupčenja, između kojih su pričvršćene četiri plastične andeoske glave. Krakovi raspela završavaju trolistom, a u uglovima križišta stilizirane su šiljate zrake izrađene u valovitu limu. S prednje strane raspela pričvršćen je vitak, vješto oblikovan korpus, a u medaljonima su u plitkom reljefu gore sv. Ivan evanđelist, lijevo Bogorodica, desno sv. Ivan, dolje Marija Magdalena. Na drugoj strani u sredini poluplastičan lik Bogorodice s Djetetom, nad njom Bog Otac, a sa strane i dolje evanđelisti.⁹

I ovo djelo ima uvriježena gotičko-renesansna obilježja: oblik, ikonografiju i sl. No izvedba svega je barokna, što je najizraženije na čvoru i općem gomilanju ukrasa. Prema žigovima nastalo je na početku 18. stoljeća u mletačkoj radionici, djela koje su brojna po Istri i Dalmaciji.¹⁰

Oltarno raspelo I: visina 85 cm, raspon krakova 44 x 35 cm. Izrađeno je u tankome srebrnom limu, pričvršćeno na drvenu podlogu; lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigova nema.

Opis: visoko podnožje sastoji se od nekoliko dijelova. Trostrana piramidalna baza stoji na tri volute koje se produžuju na bridove. Na jednoj strani u ovalnome medaljonu, uokvirenom s naizmjenice postavljenim C-volutama, reljefni je lik Bogorodice sa zmijom pod nogama (»Bezgrešno Začće«). Držak ima nekoliko članaka razne veličine i ukrasa. U sredini je velika jabuka ukrašena plastičnim andeoskim glavama. Krakovi raspela završavaju trolisno, ukrašeni su C-volutama, a u svakom je trolistu školjkasti list. Na sredinu križa pričvršćen je plastični korpus, a u križištu šiljate zrake od valovita, pozlaćena lima.

Raspelo je načinjeno u slijedu tradicije, ali pojedinosti ukrasa sasvim odgovaraju vremenu u kojem nastaju, tj. potkraj 19. stoljeća. Tu dataciju neosporno potvrđuje lik Bezgrešne (dogma o Bezgrešnoj proglašena je 1851). Riječ je o neobaroku, a majstor koji je raspelo skovao posjeduje zamjetnu zanatsku vještinu. Takav način izrade i ukrašavanja srebrnine u to je vrijeme proširen Evropom, pa kako nije žigosano, može se pretpostaviti da je raspelo dobavljeno iz neke od tamošnjih radionica.

Oltarno raspelo II: visina 43 cm, širina 19 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žig: SC.

Opis: raspelo je izrađeno od masivna srebra, rubove ukrašava profilacija, a krajevi krakova prošireni su i uokvireni volutama s cvijetom. U križištu su pričvršćene šiljate zrake, a u sredini raspela mali korpus valovite izdužene linije. Nad njim je plastični kartelin s natpisom INRI, a podno Kristovih nogu lubanja. Raspelo je vjerojatno nastalo na početku 19. stoljeća. Oblikom i skromnim ukrasom slijedi starije predloške, a u žigu naslućujemo onodobnoga mjesnog zlatara Stefana Calogera.¹¹

Oltarno raspelo III: visina 30,5 cm, širina 18. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigova nema.

Opis: na drvenom postolju u obliku kocke (lakirano crno) pribijena je srebrna pločica s natpisom:

B D. MARIJ
KRALJIZI OD ROSARIA
PUK SMOKVIZE
HARAN POKLONI
G. G. MDCCCLV

Pločicu uokviruju volute, a u njenu gornjem dijelu reljef je Bogorodice sklopljenih ruku. Raspelo je skovano u tankom limu pričvršćenom na drvenu jezgru. Krajevi krakova završavaju trolistom, a površinu im ispunjava kovrčava vitica s lišćem i cvijetom u vrhu. Slično je izrađena i stražnja strana. Na križu je pričvršćen mali korpus, nevješto rađen, a nad njim je natpis INRI.

Ovo je jednostavan rad (vjerojatno serijski) nepoznata, najprije domaćeg zlatara. Ukrasi su rađeni kovanjem po kalupu na traci koja se prilagođuje potrebama narudžbe. Raspelo je ponajprije kulturno-povijesna značenja, bez umjetničke pa i zanatske vrijednosti.¹²

Svijećnjaci

Župna crkva posjeduje tri cjeline (garniture) srebrnih svijećnjaka koji se upotrebljavaju za ukrašavanje glavnog i pobočnih otlara.

Svijećnjaci I: šest komada (tri para), srebro lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: mletački i ZP ljljan G.

Opis: prvi par: visina 51 cm, raspon stope 15 cm. Trostrano piramidalno podnožje stoji na tri životinjske šape. Držak čini nekoliko prstenova i kruškolik članak obuhvaćen reljefnim lišćem. Sličan je i manji, jajolik čvor. Čaška u vrhu je plitka, rastvorena poput tulipanova cvijeta ukrašena s tri reda reljefnoga nazubljenog lišća.

Drugi par: visina 62 cm, raspon stope 19 cm. Ukras ovih svijećnjaka samo se neznatno razlikuje od prethodnih: kruškoliki čvor uz listove ukrašen je s tri krilate andeoske plastične glave, a čaške s četiri pojasa lišća.

Treći par: visina 64 cm, raspon stope 20 cm. Ukras je jednak prethodnima.

Vješta zanatska izvedba i žig potvrđuju dobru, u nas često zastupljenu mletačku zlatarsku radionicu s izrazitim oznakama kasnog baroka 18. stoljeća.¹³

Svijećnjaci II: četiri komada (dva para); visina 66 cm, raspon stope 21 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigova nema.

Opis: sva četiri svijećnjaka međusobno su jednaka. Trostrano podnožje piramidalna oblika stoji na tri nožice oblikovane u volute produžene na bridove. Na jednoj strani u ovalnome medaljonu lik Bogorodice s vijencem zvijezda oko glave i

zmijom pod nogama. Držak se sastoji od nekoliko međučlanaka, kruškolika čvora i velike spljoštene jabuke, ukrašene lišćem i reljefnim andeoskim glavama. Čaška u obliku rastvorena cvijeta ukrašena je lišćem i C-volutama, a uz njen rub je fin, prošupljen vijenac. Ovi svijećnjaci čine cjelinu s ranije prikazanim oltarnim raspelom (I) te potječu iz iste radionice. Nagomilavanje ukrasa i tvrdoća njegove izvedbe te zanatska vještina potvrđuju spomenutu pretpostavku nabavljanja ove srebrnine iz neke od većih, možda austrijskih radionica druge polovice, odnosno s kraja 19. stoljeća.

Svijećnjaci III: četiri komada (dva para); visina 58 cm, raspon stope 14 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi su sitni, pa ih je nemoguće razabrati.

Opis: sva četiri svijećnjaka su jednaka. Kružno podnožje stoji na tri snažne životinjske šape. Držak se sastoji od nekoliko članaka, čvor je kruškolik, a čaška ima oblik tulipanova cvijeta. Svijećnjaci su rađeni precizno u masivnom srebru, oblik je klasično smiren a neoklasični način ukrašavanja upućuje da ih smatramo uvezenim iz većih zlatarskih sredina prve polovice 19. stoljeća.¹⁴

Svjetiljke

U župnoj crkvi nalaze se tri viseće svjetiljke (uljanice, vječna svjetla)). Izradene su u istoj zlatarskoj radionici; dvije su jednake, treća je znatno veća.

Velika svjetiljka: visina posude 52 cm, promjer 36 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigovi: mletački i ZP ljiljan G.

Opis: velika obla posuda ukrašena je na najširem dijelu s devet ovalnih ispupčenja, a taj se motiv ponavlja i u donjem dijelu, koji se sužuje završavajući stošcem ukrašenim lišćem i malim prošupljenim akroterijem. Gornji dio posude postupno se sužuje u vrat, na koji je nadovezan članak s ispupčenjima, a iz njega se izvija nisko grlo s otvorom za posudu s uljem. Sve dijelove svjetiljke prekriva plitko iskovano stilizirano lišće, a na najširem dijelu pričvršćena su tri anđelića, svaki u drukčijem stavu, držeći u ruci lanac od tanke srebrne žice. Lanci su spojeni s poklopcem kruškolika oblika, a u sredini ukrašeni većim kuglama.

Male svjetiljke: dva komada; visina posude 42 cm, promjer 28 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: mletački i ZP ljiljan G.

Opis: svjetiljke imaju jednak oblik, ukras i izvedbu kao velika svjetiljka, jedino su lanci pričvršćeni na andeoske krilate glave.

Svjetiljke su iz iste radionice kao i ranije prikazani svijećnjaci I, a vrlo slične nalaze se u stolnoj crkvi u Korčuli uz oltare Svetog Trojstva i Gospice.

Vaze za palme

Za uticanje palmiranih ili maslinovih grančica na Cvijeticu, a i ukras oltara u drugim prigodama, upotrebljavane su niske vaze karakterističnog oblika, izrađivane u drvu i raznim kovinama.

Vaze za palme I: četiri jednake, visina 25 cm, promjer baze 12,5 cm, promjer otvora 16 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: mletački i ZP ljiljan G.

Opis: kružno podnožje glatka ruba prekriva plitko reljefni ukras povijena lišća. Uski držak širi se u kruškoliku veću posudu, koju krase lisnato-cvjetni motiv jednak onom s podnožja, a ponavlja se i na gornjem dijelu proširenom poput tulipa-

nova cvijeta. Ovo je također vješt zlatarski rad iz spomenute mletačke radionice 18. stoljeća.

Vaze za palme II: četiri jednake, visina 25 cm, promjer baze 11 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigova nema. Opis: kružno podnožje stoji na tri niske noge u obliku lista, a ukrašavaju ga četiri vodoravna pojasa: glatki, naizmjenice izljebani, ovalna udubljenja i konačno volute i sabljasto lišće – sve potpuno pokriva površinu, a izvedeno je reljefno. Iznad uskog, niskog međučlanaka manja je spljoštena jabuka podijeljena u niz kriški, a nad njom je velika obla posuda ukrašena C-volutama i velikim cvjetovima. Posuda završava uskim grlom s malim otvorom. Na najširem dijelu posude pričvršćene su dvije velike ručke koje se sastoje od četiri C-volute raznih veličina.

Ove vrlo bogato oblikovane i ukrašene vaze neobarokno su djelo druge polovice 19. stoljeća. Izradene su u radionici vrsne zanatske vještine i čine cjelinu s ranije opisanim oltarnim raspelom I. i svijećnjacima II.

Kanonske ploče (*sacrum convivium*)

Ovi liturgijski ukrasi razmjerno se kasno javljaju kao obvezna oprema oltara, a u nas su ponajviše nabavljani u razdoblju baroka te u 19. i na početku 20. stoljeća. Nakon drugoga vatikanskog sabora više se ne koriste.

Kanonske ploče I: cjelinu čine tri ploče, izradene od srebrna lima pričvršćena na drvenu podlogu. Lijevene, kovane, cizelirane. Žigovi: mletački, a žig radionice je nečitak.

Opis: središnja, velika ploča, visina 58 cm, širina 62 cm. Dvije noge u obliku S-voluta proširuju se u kartuše obrubljene izvana lisnato-cvjetnim vijencem, a s unutarnje strane naizmjeničnim C-volutama razne veličine uokolo središnjega ostakljenoga ovalnog otvora. Podno otvora je u ukrašenom okviru velika, glatka, ispupčena ploha, a u vrhu nadgrade poput arhitektonskog vijenca, u sredini prekinutog ovalom, u kojem je lik Bogorodice na oblacima poduprtim anđelima. Trokutni vrh ploče ispunjava velika lepezasta školjka, a uokolo vijenac cvijeća.

Male (pobočne) ploče međusobno su jednake (dvije): visina 42 cm, širina 36 cm. Izradene su i ukrašene kao velika, no manje su i uže, a u ovalu umjesto Bogorodice koso je iscertkavanje.

Ploče su nastale u 18. stoljeću u Mlecima. Razina zanatske izvedbe je visoka, ali je ukras previše nagomilan. Reljef Bogorodice nevjesto je oblikovan, što upućuje na likovnu osrednjost autora koji se ne snalazi izvan uobičajenih ukrasnih pojedinsti.

Kanonske ploče II: tri ploče izradene od srebrnoga lima, lijevane, kovane, cizelirane, pričvršćene na drvenu podlogu. Žigova nema.

Opis: velika, središnja ploča, visina 52 cm, širina 50 cm. Stoji na dvije niske noge na koje se nadovezuju velike C-volute s reljefnim lišćem. Gornji dio ukrašavaju dvije velike S-volute okićene reljefnim cvijećem, lišćem i grozdovima. Okvir se sužuje prema vrhu, gdje je u sredini glatki, ovalni medaljon nadvišen ravnim vijencem. S unutarnje strane, uokolo ostakljena otvora, naizmjenične su S i C-volute, lišće i cvijeće.

Male (dvije) ploče međusobno su jednake, visina 40 cm, širina 29,5 cm. Načinom izvedbe i ukrašavanjem ploče su nedvojbeno dio cjeline ranije opisanih svijećnjaka, raspela i vaza, a nastale su u drugoj polovici 19. stoljeća u istoj radionici.

Kanonske ploče III: tri ploče izradene od srebrna lima, lijevane, kovane, cizelirane, pričvršćene na drvenu podlogu. Žigova nema.

Smokvica (otok Korčula), kanonska ploča I, Mleci, 18. stoljeće
Smokvica (Korčula), canon-plate I, Venice, XVIII C.

Velika, središnja ploča, visina 40 cm, širina 29 cm. Okvir je pravokutan, blago s valovitim stranama. Ispunjava ga reljefni, lisnato-cvjetni vijenac, odnosno grana. U sredini gore i dolje te u uglovima po jedan je veliki cvijet poput tulipana i male posebno rađene i pričvršćene andeoske glave.

Male (dvije) međusobno jednake ploče (visina 29 cm, širina 23 cm) ukrašene su istovjetno kao velika.

Ova neorenesansa srebrnina s kraja 19. stoljeća skromna je, ali vješto i skladno zamišljena i izvedena, vjerojatno u radionici domaćeg zlatara Vicka Caenazza.¹⁵

Pokaznice

Župna crkva posjeduje dvije pokaznice.

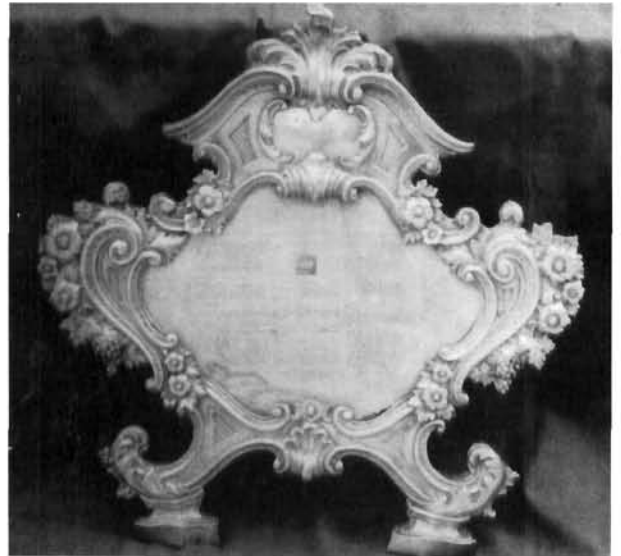
Pokaznica I: visina 32 cm, promjer baze 13 cm, promjer središnjeg dijela sa zrakama 18 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: mletački i A kula C.

Opis: kružno podnožje prekriva ukras stilizirana lišća, među kojim su tri anđelčića: jedan nosi križ, drugi čavle i čekić, treći trnovu krunu. Čvor je kruškolik, na njemu su tri andeoske glave. Iznad tankog drška sastavljenog od više članaka kružni je ostakljeni dio. Unutar otvora je jednostavna, pozlaćena lunula. Otvor okružuje vijenac lišća i andeoskih glavica te nazubljene zrake u obliku sunca. U vrhu je malen jednostavan križ. Pokaznica je izvedena u 18. stoljeću, slična brojnim u nas očuvanim no skromno je ukrašena.

Pokaznica II: visina 46 cm, promjer baze 18 x 14 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, dijelom pozlaćeno, raznobojno poludrago kamenje, odnosno staklena pasta. Žigova nema.

Opis: ovalno podnožje bogato je ukrašeno. Između voluta i lišća je Srce Isusovo s jedne, Božje oko s druge strane i andeoske glave. Čvor je kruškolik, držak vitak. Središnji dio ima ostakljen otvor uokolo kojeg je reljefni vijenac stiliziranih oblaka i andeoskih glava, a iza njih su pričvršćene šiljate zrake u obliku sunca. U donjem dijelu iz drška izlazi prošupljena grana loze s grozdovima i klasje. U vrhu pokaznice prošupljen je baldahin s križem, a nose ga dva mala anđela.

Pokaznica je tipično djelo 19-20. stoljeća, što svjedoči ne samo ikonografija nego i nagomilavanje ukrasa bez likovnih vrijednosti. Nabavljena je iz neke od srednjoevropskih manufaktura.

Smokvica (otok Korčula), kanonska ploča II, druga polovica 19. stoljeća
Smokvica (Korčula), canon-plate II, second half of the XIX C.

Moćnici

Iako moćnici ponajprije služe za pohranu, izlaganje i štovanje svetačkih moći, oni imaju i znatnu ukrasnu ulogu, a u baroku dobijaju i nove oblike, prikladne za kićenje oltara.¹⁶

Moćnici: četiri velika, međusobno jednaka, visina 89 cm, širina središnjeg dijela 32 cm, širina postolja 34 cm. Izrađeni su od srebrna lima, lijevani, kovani, cizelirani i pričvršćeni na drvenu podlogu. Žigovi: mletački i ZP ljiljan G.

Opis: moćnici imaju oblik velike predočnice na visoku staklu. Postolje je trokutno, ukrašeno S-volutama, kartušama, lišćem i školjkama. Središnji veliki srcoliki okvir čine S-volute, lišće i drugi ukrasi, a u vrhu je glatki križ. Cjelina je raskošno kićena, sve su linije valovite. U ostakljenom otvoru na bijelom pamuku sitne su moći s imenima mučenika ispisanim na pergameni.¹⁷

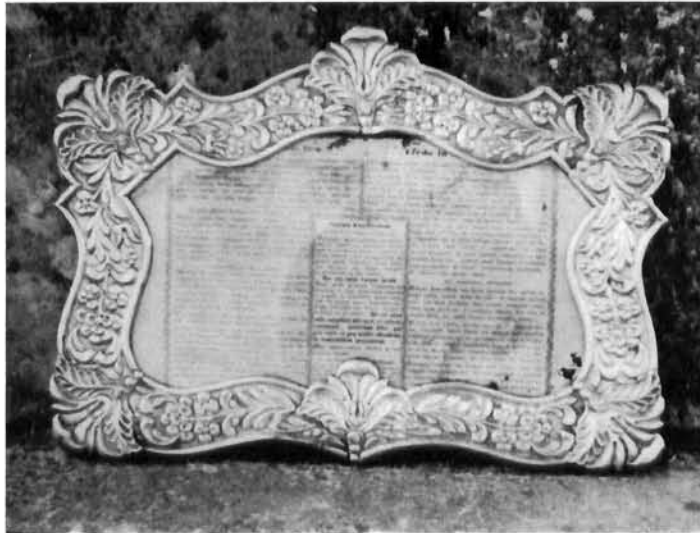
Moćnike je radila poznata mletačka radionica u 18. stoljeću. Zasnovani su kao dopuna ukrasa oltara, no kao pojedinačni predmeti suviše su glomazni.

Kadionica: visina 25 cm, raspon podnožja 10 cm, raspon otvora posude 13 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žig mletački i ZP ljiljan G.

Opis: podnožje zaobljeno, a kratak držak nosi kruškoliku posudu velikoga kružnog otvora. Poklopac je kruškolik i prošupljen nizom trokutnih i kružnih otvora. U vrhu poklopca pričvršćen je lanac, a na posudi su tri krilate andeoske glave koje učvršćuju lanac. Sve dijelove pokriva plitki reljef kovčava lišća, a sličan je i ostalom iz iste mletačke radionice 18. stoljeća.

Tamjanica: visina 12 cm, raspon baze 9 cm, dužina posude 16 cm, širina 7,5 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigova nema.

Opis: kružno podnožje prelazi u stožac. Nizak, gladak držak presijeca jednostavan čvor. Posudica ima uobičajen oblik lađice s poklopcem. Podnožje, zdjelicu i poklopac ukrašava simetrično razmješteno šiljato reljefno lišće. Po načinu izvedbe i primijenjenu ukrasu ova se tamjanica može pripisati radionici korčulanskog zlatara Vicka Caenazza, a nastala je potkraj 19. stoljeća.¹⁸

Smokvica (otok Korčula), kanonska ploča III, kraj 19. stoljeća (Vicko Caenazzo, Korčula?)
Smokvica (Korčula), canon-plate III, late XIX C. (Vicko Caenazzo, Korčula?)

»Gospino zlato«

U crkvi je pohranjena i dragocjena omanja zbirka zlatnog nakita, darovana »Gospi Kandalori« – titularu crkve. To je ženski nakit koji su posjedovale i nosile otočke žene i darovale ga kao »zavjet«. ¹⁹ Dakako, nisu svi sačuvani predmeti jednake vrsnoće, podrijetla i vremena. Teškoću pri datiranju i utvrđivanju majstora, odnosno mjesta izvedbe, predstavlja činjenica da na nakitu nema žigova, a najvredniji primjerci filigranski su rad koji su podjednako radili naši zlatari (Dubrovnik, Split i dr.), ali je i nabavljan iz Mletaka. Pritom se oblici dugo zadržavaju, tako da i to otežava određivanje razdoblja nastanka. No držim da je nakit iz ove zbirke nastao uglavnom u 18. stoljeću, odnosno oni primjerci koje ću prikazati.

U zbirci se nalazi prstenje, naušnice, narukvice, broševi, lanci, privjesci, medaljoni, trepetljike i niz sitnijih ukrasa. Osim zlata tu je i nekoliko vrijednih nizova starih sitnijih i krupnih korallja.

Prsten: zlatni filigranski rad 18. stoljeća. Prednja strana ima kružni, stožasti oblik ukrašen s dva reda sitnih bisera. U sredini je veći biser a sve uokolo povezuje gust i fin filigranski ukras.

Naušnice: velike, zlatni filigran, 18. stoljeće. Na kružnoj pločici gusto su pričvršćeni sitni biseri, uokolo njih ukras je vitičastog filigrana. Na donji dio kružnice obješena su tri stožasta filigranska privjeska a na njihovu dnu visi po devet sitnih bisera.

Naušnice: velike, zlatni filigran, 18 stoljeće. Na prošupljenoj kružnici visi veća zlatna vrpca o koju je ovješena šuplji filigranski stožac, a na njega šest grozdova sitnih bisera.

Lanci: raznih su dužina i izrade, brojni, ali i dosta oštećeni, i to ponajviše oni najljepše filigranske izrade. Dugi su od 60 pa sve do 220 cm. Najviše ih je izvedeno od niza veriga koje čini dvostruko savijena tanka zlatna žica, iznad koje je mala pločica u obliku osmice. Ručni rad iz 18-19. stoljeća.

Ogrlica: sastavljena od 25 filigranskih kuglica »peružina« razne veličine, povezanih dvostrukim niskama sitnih bisera, 18. stoljeće.

Privjesak: u obliku je križa vel. 5 x 5 cm, izraden u zlatnom filigranu. Oko središnje prošupljene kuglice nalazi se osam bisera. Na četiri strane rasporedene su u oblik križa četiri kruškolike »peružine«, a između njih sitne filigranske rozete. Na tri kraka obješeni su gusti grozdovi sitnih bisera. Izradeno u 18. stoljeću (dva komada).

Trepetljika (tremanat): ukosnica izradena u zlatnom filigranu 18-19. stoljeća. Žig LZ u pravokutniku, a drugi nečitak, dužina 15 cm. Na četiri spiralne drške pričvršćeni su cvjetići raznih oblika i veličina s filigranskim laticama i sitnim biserima.

Medaljon: zlato, promjer 5 cm. Žig GP (ili CP) u pravokutniku. Središnja je kružnica lijevana. Na jednoj strani ima sitni reljef Bogorodice do pojasa, a s druge Bogorodice s Djetetom. Oko medalje je širok bogato i fino rađen isprepleteni filigranski okvir. Izradeno u 18-19. stoljeću.²⁰

Čara

Selo Čara, kao i ranije spomenuta Smokvica, nalazi se u središnjem dijelu otoka Korčule. Okruženo je plodnim, vinorodnim poljima. Župna crkva sv. Petra, smještena usred sela, u ispravama se prvi put spominje 1415. Nešto kasnije, u ispravi koju 1453. izdaje korčulanski biskup Andrija, piše da je crkvu podigao čarski puk u vrijeme kojemu više nema ni spomena.²¹ Kasnije je crkva u više navrata popravljana i nadograđivana.

Župni arhiv vrlo je skroman, pa podataka o liturgijskoj srebrnini gotovo da nema. Kao i drugdje, najstariji su predmeti nestali, vjerojatno zbog trošnosti, i zamijenjeni novijima. No zbirka je ipak razmjerno bogata i vrijedna da se prikaže.

Kalež I: visina 18 cm, promjer baze 13 cm, visina čaške 9 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, djelomice pozlačeno. Žigova nema.

Opis: podnožje je gotičkog oblika, s naizmjenice oblim i šiljastim listovima (6 x 6). Svaki list krasi reljefna vitica koja u vrhu završava lišćem ili ljiljanom. Gornji stožasti dio podnožja također ukrašava lišće, a i spljoštenu jabuku, na kojoj je šest izbočina valjkasta oblika na krajevima ukrašenim četverolinsnim cvijetom. Držak od nekoliko jednostavnih međučlanaka drži glatku visoku čašku u vrhu proširenu poput tulipanova

Smokvica (otok Korčula), vaze, druga polovica 19. stoljeća
Smokvica (Korčula), vases, second half of the XIX C.

Smokvica (otok Korčula), »Gospino zlato« – ogrlice, naušnice
Smokvica (Korčula), »Our Lady's gold« – necklaces, earrings

cvijeta. Oblik, ukrasi i izvedba kaleža su kasnogotički. Moguće ga je pripisati boljoj domaćoj radionici 15-16. stoljeća.

Kalež II: visina 23 cm, promjer baze 14 cm, visina čaške 8 cm. Srebro je lijevano, cizelirano, djelomično pozlačeno. Žig Austrija (Beč) i LR u pravokutniku.

Opis: zaobljeno podnožje postupno se podiže u stožac koji prelazi u držak sastavljen od nekoliko članaka, a u sredini je glatka jabuka. Čaška je glatka i u vrhu proširena. Na podnožju je ugraviran natpis (kapitalom): ANDREAS JOANIS MAR-RELIC AD. HON. BVM Čarae EMIT. A.D. 1901.

Ciborij: visina 26 cm, promjer baze 11 cm. Srebro je lijevano, cizelirano. Žigovi: mletački i Z kula C. Podnožje je jednostavno ukrašeno samo plitkim žlijebom. Stožasto se diže prema glatkom čvoru u obliku kugle.

Opis: posuda je u obliku polukruga, malo spljoštena, bez ukrasa. Zaobljen poklopac prelazi u niski stožac i završava drškom koji čine dva pod pravim kutom spojena križa račvastih krakova. Ovo skladno, skromno klasicističko djelo nastalo je potkraj 18. stoljeća.

Pokaznica: visina 32 cm, promjer baze 11 cm. Srebro lijevano, kovano, cizelirano i gravirano, dijelom pozlačeno. Žigovi: mletački i krošnja stabla.

Opis: Nisko zaobljeno podnožje ukrašava reljef lišća i vitica. Držak se sastoji od prstenastih međučlanaka, a kruškolik čvor prekriva lišće. Pokaznica u obliku sunca sastoji se od središnjega ostakljenog otvora okruženog okvirom cvjetnog vijenca, na kojeg su pričvršćene šiljate zrake, naizmjenice ravne i zmijsolike. U vrhu je malen križ trolisnih krakova. Skromna i jednostavna pokaznica, uobičajena oblika i zanatske izrade, nastala je u 18. stoljeću.

Ophodno raspelo: visina 52 cm, raspon krakova 22 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano, pričvršćeno na drvenu jezgru. Žigovi: mletački i Z kula C. Nedostaje držak za naticanje na štap (vjerojatno je uništen).

Opis: raspelo je izrađeno s obiju strana. Iz spljoštena većeg čvora, ukrašena lišćem, diže se kratki držak a nad njim križ. Krakove prekriva vitica s lišćem i cvjetovima, a na krajevima se proširuju u trolisne medaljone. S prednje strane raspela je vitki plastični korpus. U medaljonima u plitkom reljefu skovani su uobičajeni ikonografski likovi (Bog Otac, Bogorodica,

sv. Ivan i Marija Magdalena). Otraga, u sredini raspela pričvršćen je reljefni lik sv. Petra koji stoji na oblacima, a u medaljonima su likovi evanđelista sa simbolima.

Vrsno rađeno zlatarsko djelo 18. stoljeća vrlo je oštećeno.

Oltarno raspelo I: visina 36 cm, baza 10 x 10 x 10 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigova nema.

Opis: trostrano piramidalno podnožje stoji na tri volute koje prelaze na bridove. Stranice mu ukrašava po jedan veliki reljefni cvijet. Držak se sastoji od niza međučlanaka, a čvor pokrivaju okomiti listovi. Križ je izrađen u masivnom srebru, krakovi završavaju prošupljenom viticom i cvijećem te C-volutama. Korpus je malen, plastičan, dobro modeliran, a nad njim kartelin s natpisom. U križistu su pričvršćene reljefne šiljate zrake.

Ovo vješto zanatski rađeno djelo neobaroknog stila nastalo je potkraj 19. stoljeća. Vjerojatno je nabavljeno iz veće onodobne manufakture.

Oltarno raspelo II: visina 26 cm, raspon krakova 20 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žig SC (Stefano Calogera?).

Opis: raspelo je izvedeno u debljem srebrnom limu, ukrašeno samo s jedne strane. Krajevi krakova proširuju se u troliste. Mali plastični korpus precizno je modeliran. U trolistima krakova pričvršćene su pločice s likovima Boga Oca, sv. Katarine (?), sv. Roka, vrlo nespretno zamišljenih, ali zanatski dobro rađenih. Vjerojatno je raspelo izradio domaći zlatar Stefano Calogera na početku 19. stoljeća.²²

Moćnik I: visina 28 cm, promjer podnožja 11 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: mletački i ZP ljiljan G. Opus: zaobljeno kružno podnožje podijeljeno je u četiri kriške, ukrašene lišćem i srcolikim viticama. Tanki držak presijeca kruškolik čvor, a nad njim je veća ploča sa strana uokvirena s po dvije velike C-volute i lišćem, a u vrhu je kruna s andeoskim glavama. Otvor je ostakljen i postavljen okomito te uokviren prepletenom vrpcom. Moćnik potječe iz radionice koje su djela brojna na ovom području, a stilski pripada 18. stoljeću.

Moćnik II: visina 21 cm, promjer podnožja 8 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Na gornjem je dijelu žig DK (ili DC).

Smokvica (otok Korčula), »Gospino zlato« – privjesci
Smokvica (Korčula), »Our Lady's gold« – pendants

Opis: zaobljeno podnožje krasi naizmjenični glatki i lisnati pojasevi, a završava okomito postavljenim žljebastim dijelom. U držak je utaknuta ploča moćnika, a strana su na njoj dvije C-volute ukrašene lišćem, a središnji ostakljeni otvor okružuje niz polukuglica. Nad svime je reljefni školjkasti list i križ okružen kosim vijencem. Ovo zlatarsko djelo 19. stoljeća, vješto i bogato izvedeno u neobaroknom slogu, vjerojatno je također uvezeno iz većeg središta.

Svijećnjaci: četiri jednaka, visina 54 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: mletački i ZP Ijljan G.

Opis: trostrano piramidalno postolje stoji na tri životinjske šape, a strane krasi ovalni medaljoni uokvireni listovima. Držak čini nekoliko užih i širih međučlanaka, čvor je kruškolik, ukrašen okomitim listovima i s tri krilate andeoske glave. Čaška je plitka, prema vrhu proširena, također ukrašena lišćem. Potječu iz spominjane mletačke radionice 18. stoljeća, a izvedeni su uobičajenom vrsnoćom i prepoznatljivim ukrasima.

Viseće svjetiljke: dvije jednake, visina 49 cm, promjer posude 32 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano, gravirano. Žigovi: Austrija (Beč) i DL (? dosta nejasan).

Opis: Kruškoliko dno posude ukrašava okomito lišće. Donji dio posude podijeljen je u kriške s gustim, naglašenim rebrima. U gornjem dijelu ona se proširuju, a u svakom je po jedan stilizirani cvijet. Sredinu posude ispunjava vijenac listova i tri glatka kružna medaljona. U jednom je ugraviran natpis kapitalom: POPULUS KCARE FECIT AD MDCCCVV. Gornji suženi dio prekriva pojas radijalnih listova te žljebovi koji se sažimaju u usko grlo. Otvor je pri vrhu proširen i obrubljen rubom izvedenim na proboj. Na najširi dio posude pričvršćene su tri velike vitice ukrašene reljefnim cvijetom, a na njih verige dugačkih lanaca. Oni su obješeni na poklopac u obliku stošca. Ovo je zanatski vrsno izveden zlatarski rad u neobaroknom slogu, raskošna oblika, nabavljen iz dobre radionice 19. stoljeća.

Kadionica: visina 30 cm, promjer podnožja 10 cm. Srebro je lijevano, kovano, cizelirano. Žigovi: »mapmondo« i sipa (sjeverna Italija).

Opis: kružna zaobljena baza podijeljena je u reznjeve, među kojima su reljefni listovi. Posuda je kruškolika, također ukra-

šena reznjevima, C-volutama i lišćem. Na njenu najširem dijelu tri su drške za lance u obliku mesnatih listova. Grlo posude usko je, poklopac kruškolik i raden na proboj. Držak lanaca ponavlja isti oblik i ukrase.

Ovaj vrstan zlatarski rad nastao je na početku 19. stoljeća u nekoj od sjeveroitalskih radionica, čija su djela česta u Dalmaciji i također na otoku Korčuli.

Škropionica: visina 9,5 cm, promjer podnožja 9,5 cm. Srebro je kovano, lijevano. Žigova nema.

Opis: posuda je glatka, zaobljena i bez ukrasa. Polukružna ručka pričvršćena je sa strana o verige ukrašene s po dvije andeoske reljefne glave.

Škropilo: dužina 22 cm. Srebro je lijevano, kovano. Nema žigova. Pripada gornjoj škropionici. Obli šuplji štap izrađen je bez ukrasa. Sasvim je jednostavan. Oboje je vjerojatno izradio domaći zlatar u drugoj polovici 19. stoljeća jednako kao i

Posudicu za bolesničko ulje: visina 3,5 cm, promjer baze 3 cm. Srebro je lijevano, cizelirano, bez žigova.

Opis: posudica je u obliku niskog valjka a njen gornji i donji rub ukrašava uska, jednostavna profilacija. Poklopac je plitko zaobljen i ima držak u obliku male kugle te ugraviran natpis kapitalom O I.

U Čari se osim župne nalazi još jedna crkva. Posvećena je Bogorodici i već je stoljećima središnje hodočasničko svetište otoka Korčule. U narodu se crkva naziva Gospa Čarskog polja, a to ime dobila je po mjestu gdje se nalazi: usred vinorodne doline podno sela. Ova se crkva u ispravama prvi put spominje 1329, a u istom stoljeću još nekoliko puta kasnije, a 1453. već spomenuti korčulanski biskup Andrija piše da je crkvu sagradio čarski puk u vrijeme kojeg se više nitko ne sjeća.²⁴ I kasnije je crkva više puta obnavljana i proširena, posljednji put u 18. stoljeću. Na glavnom oltaru nalazi se sedam alabasternih reljefa engleskog podrijetla, nastalih oko polovice 15. stoljeća.²⁵ Središnji reljef Bogorodice, za koji predaja govori da je na čudesan način, zajedno s ostalima, prispio u Čaru, smatra se čudotvornim, pa vjernici u raznim prigodama i nevoljama Gospi darivaju zavjetne, ponajviše zlatne, darove, odnosno nakit, srebro, koralje.²⁶ Ova zbirka »Go-

spina zlata« vrlo je bogata. Sadrži nekoliko stotina manjih i većih komada nakita. Najbrojnije je prstenje i naušnice, zatim ima privjesaka, medaljona, kopči, ogrlica i lanaca. Kao i u ranije spomenutom nakitu iz zbirke u Smokvici, i ovdje su najvredniji primjerci rađeni u filigranu iz domaćih, možda i mletačkih radionica, no rijetko žigosani, a nastali u 18. stoljeću. Ovaj stari nakit, osim precizne i bogate izvedbe, ističe se i ukrašavanjem biserima, poludragim kamenjem ili raznobojnim brušenim staklom. Lanci su obično vrlo dugi, ali lagani: verige se izvode od isprepletenih tankih zlatnih niti.

Nakit su darivali stanovnici s cijelog otoka, iz sela ali i grada, pa se zamjećuje da se uglavnom nabavljaju i nose jednaki ukrasi posvuda. Tek razlike se javljaju kod imućnijih ili skromnijih posjednika. Jer uz spomenute bogato rađene i iskićene primjerke ima i sasvim skromna prstenja s pločicama i Kristovim monogramom, vjenčanog prstenja (»vere«), pa naušnica trolisna oblika s privjeskom ili bez njega, skromne izvedbe.

Posebnu pažnju zaslužuje jedan medaljon: veličine 4 x 3,5 cm, zlato lijevano, kovano, bez žiga, staklo, bjelokost.

Opis: medaljon je ovalna oblika, otraga je glatka tanka zlatna ploča, a sprijeda uzak i jednostavno ukrašen okvir okružuje ostakljen otvor, pod kojim je portret muškarca izveden temperom na bjelokosnoj podlozi. Tu je prikazan dopojasni lik mlađeg muškarca u crnom odijelu, s visokim bijelim uškrobljenim ovratnikom i kratko postriženom kosom. Precizan rad, izražajno portretiran, vjerojatno član obitelji Kapor, ponajprije Matej, a izveo ga je, nesumnjivo korčulanski tehničar i sitnoslikar Josip Zmajić tridesetih godina 19. stoljeća. Nažalost, nema isprava niti bilo kakvih drugih podataka kada i tko je medaljon darovao. Ova pretpostavka da je portretirani član obitelji Kapor, i to upravo njezin istaknuti član Matej, zasniva se s jedne strane na činjenici da je ta obitelj u Čari posjedovala imanja i kuće, pa su mnogi njezini članovi i dulje boravili u

selu, štoviše, imali su i grobnicu na tamošnjem groblju. Matej Kapor bio je korčulanski načelnik (1834–1842) i mnogo se posvetio raznim graditeljskim pothvatima na otoku. Za neke od tih zamisli nacrt je izvodio Zmajić, a također je tridesetih godina slikao i dva minijturna portreta članova Kaporove obitelji, pa vrlo vjerojatno i ovaj darovan kao zavjet.

Opširno, s dosta pojedinosti, prikazali smo obrednu srebrninu dvaju starih seoskih župnih crkava s otoka Korčule. Nažalost, bez isprava i drugih podataka ograničili smo se na pronalaznje njihova podrijetla vremena i stila u kojem su nastali. Najstarije crkveno srebro od 15. do 17. stoljeća nije sačuvano. Predmeti nabavljeni u 18. stoljeću potječu iz nekoliko onodobnih mletačkih radionica. Karakteristična su kasnobarokna ukrasa i vješto rađeni, no ničim se ne ističu od mnoštva sličnih diljem naše obale.

Na predmetima nastalim u 19. stoljeću nema žigova. Stoga je teško utvrditi gdje su nastali, no većina je izrađena u neobaroknom načinu i potkraj 19. stoljeća. Daljnjom analizom i usporedbama ove srebrnine, koja je također brojna po crkvama Dalmacije, sigurno će se otkriti autori, odnosno manufakture gdje su predmeti izrađivani.

Nekoliko jednostavnih predmeta sa žigom SC mogle bi, kako rekosmo, potjecati od zlatara Stefana Calogere, koji je na početku 19. stoljeća djelovao u Korčuli, a druge smo pripisali također mjesnom zlataru Vicku Caenazzu, koji ovdje radi u drugoj polovici stoljeća. Djela im zaostaju za onima većih sredina, no značajna su jer svjedoče trajanje ovog obrta koji je stoljećima cvao u dalmatinskim gradovima.

Srebrnina i zlatnina obiju župa predstavljaju kao cjeline zanimljive i kulturno-povijesno vrijedne zbirke, kojima bi i ubuduće trebalo posvećivati brigu i sačuvati ih kao dragocjenu baštinu predaka.

Bilješke

1 Mjesto (selo) Smokvica ubraja se među stara otočka naselja. Smješteno je na jugu okrenutim padinama brežuljka, ponad plodnog polja u unutrašnjosti otoka. Stanovništvo se stoljećima bavilo poljoprivredom, ponajviše vinogradarstvom, a tu je bilo i nekoliko posjeda i »kaštela« ugleđnih, starih obitelji iz grada Korčule

2 Tako, npr. Jakov Tomašić iz Smokvice 23. ožujka 1559. sastavlja oporuku kojom, između ostalog, određuje da bude sahranjen na groblju sv. Ciprijana, a crkvi sv. Marije u Smokvici ostavlja 10 dukata, Školi (Bratovštini) presv. tijela Kristova u Smokvici jedan dukat, isto toliko fratrima sv. Franje na Otoku sv. Marije u Korčuli (*Oporuke stanovnika o. Korčule 1540-1596*, br. 1985, bilježnik Marin de Petris, Korčulanski arhiv – Historijski arhiv Dubrovnik /u daljnjem tekstu KA – HAD/).

Također Radovan Korunić iz Smokvice 1563. oporučno ostavlja crkvi sv. Marije u Smokvici šest škuda (*Oporuke stanovnika o. Korčule 1540-1596*, br. 2011, bilježnik Marin de Petris, KA – HAD).

3 **V. Foretić**, *Otok Korčula u srednjem vijeku do 1420. godine*, Zagreb, 1940, str. 358-359.

4 O tome, npr.: **D. Deša, N. Gogala, S. Matijević**, *Riznica splitske katedrale*, Split 1972. U uvodnom dijelu knjige i inventarskim opisima doneseni su primjeri kako je staro srebro često ne samo popravljano već i topljeno za izradu novoga.

Isto je učinila na početku 19. stoljeća crkvena uprava u Korčuli, poslajući veću količinu oštećene srebrnine u Mletke da se upotrijebi za izradu novih predmeta (**I. Matijaca – A. Fazinić**, *Liturgijsko srebro iz Opatske riznice u Korčuli*, Peristil, br. 27-28, Zagreb, 1984/85, str. 227-228).

5 Directorium episcoporum Ecclesiae Curzolenensis Digestum
AR. mo D.o D.O.F. Theodoro Dedo Veneto ex ordine predicatorum Assumpto eiusdem Diocesis Epo. Presulatus sui anno primo 1611

Visitatio villa Smoquiza
Die quinta maii 1612

In Altare Maiore...
... Icona satis et decens adsunt due candelabra et due Angeli et etiam Crux chi creditur argentea satis decenter inaureata.

In Sacristia
Est unus Calix argenteus deaureatus cum patena satis. conven. Sunt etiam duo calices iam violati a Q. Rmo predecessore nro. ex quibus poterit fieri tabernaculo portatile sicuti ordinatus est.

Est unicum Thuribulum aereum.
Provideatur Thuribulo argenteo cum Cocheleare
... Sunt tres lampades Ecc. ant. Sm. Sa crament. Quarum una semper ardet Sunt duo ceterofaria lignea deaureata
Sunt etiam duo fanaria deaureata (Rukopisni svezak u Opatskom arhivu u Korčuli, str. 69).

Iz vizitacije proizlazi da su u crkvi bila dva svijećnjaka, dva anđela i križ, za koje (ili koji) se drži da je srebrni, pozlaćen, te tri svjetiljke – uljanice. Ovi metalni, možda srebrni, predmeti nisu sačuvani, jer su današnji nastali kasnije. Isprava nedvojbeno potvrđuje da je crkva u Smokvici i ranije posjedovala obrednu srebrninu. U ostalim crkvama sela Smokvice koje je biskup pohodio nije našao srebrnine. U to vrijeme zapravo je još samo crkva sv. Ciprijana na groblju bila u uporabi, dok su ostale: sv. Ivana, sv. Petra, sv. Vita i Andrije, sv. Mihovila toliko oštećene da su bile izvan kulta.

6 Raspelo I i II te oltarno raspelo I prikazani su u članku: **A. Fazinić**, *Srebrna raspela iz župne crkve u Smokvici na otoku Korčuli*, *Croatica christiana periodica* br. 15, Zagreb, 1985, str. 233-238.

7 Pravilan je sljedeći raspored: s prednje strane iznad Krista pelikan,

desno Bogorodica, lijevo sv. Ivan, dolje Marija Magdalena; otraga uz središnju Bogorodicu gore sv. Ivan evangelist, sa strane sv. Marko i sv. Luka, dolje sv. Matej.

8 Npr. viseća svjetiljka (uljanica) Gospe od Pojasa u crkvi sv. Mihovila nabavljena je 1674. (**A. Fazinić, I. Matijaca**, *Srebrne svjetiljke i svijećnjaci korčulanskih crkava*, Peristil, br. 24, Zagreb, 1981, str. 119-128). Jednak je žig na srebrnim pločama Varoške Gospe u Zadru, na uljanici iz 1664. i na poprsju sv. Stošije, također u Zadru (**I. Bach**, *Zlatarski žigovi na nekim predmetima u Zadru i Ninu*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, br. 21, Split, 1980, str. 515-524).

9 I ovdje je ikonografski raspored likova nedosljedan: sv. Ivan evangelist zauzeo je s prednje strane mjesto Boga Oca, koji je premješten otraga.

10 Veći broj predmeta iz te radionice nalazi se i u Riznici splitske katedrale (jedno s istovjetnim žigom). Tu je nadalje kalež biskupa Blaža Mendevija iz riznice župne crkve u Ninu, relikvijar iz Novigrada u Istri, pokaznica u Valturi, križ u Ližnjanu, okvir kanonskih ploča iz Buja (1698) (**D. Deša, N. Gogala, S. Matijević**, *Riznica splitske katedrale*, Split, 1972, str. 41; dr. Ivan BACH, nav. dj. u bilj. 8.)

11 O korčulanskom zlataru Stjepanu Kalogderi (Stefano Calogera) malo se zna. Dosad je njegovo ime s oznakom »zlatara« nađeno na nekoliko isprava (popisa miraza) kao procjenitelja 1799, 1804 i dr. (**A. Fazinić**, *Nekoliko popisa miraza iz Korčule u XVIII i XIX stoljeću* (u tisku). Isti žig nalazi se i na oltarnom raspelu, vrlo slične izvedbe, u crkvi Bratovštine sv. Mihovila u Korčuli, datiranom 1788. (**A. Fazinić i I. Matijaca**, *Srebrni oltarni i ophodni križevi korčulanskih crkava*, Peristil, br. 20, Zagreb, 1977, str. 23-31).

12 Tražeći autore skromnih zlatarskih radova po otočkim crkvama može se pretpostaviti i onodobnoga mjesnog zlatara iz Korčule Vicka Caenazza, čijih je nekoliko djela neosporno. Potvrđeni su ispravama i žigovima. Ti su radovi pronađeni u Korčuli, ali i neki bez žiga, a njihova izvedba i ukras nesumnjivo svjedoče da ih je radio isti majstor. Stoga sam sklona ovaj i još neke obredne predmete iz druge polovice 19. stoljeća s područja otoka Korčule pripisati tomu majstoru ili njegovu sinu Ivanu (**A. Fazinić**, *Nekoliko radova korčulanskog zlatara Vicka Caenazzo iz XIX stoljeća*, Peristil, br. 26, Zagreb, 1983, str. 75-79).

13 Ovaj žig nalazi se na nekoliko predmeta u korčulanskoj stolnoj i drugim crkvama. O tome: **I. Matijaca i A. Fazinić**, *Liturgijsko srebro iz Opatske riznice u Korčuli*, Peristil, br. 27-28, Zagreb, 1984/85, str. 221-232.

14 Svijećnjake slična ukrasa i izvedbe nisam dosad zamijetila drugdje na otoku Korčuli, a držim da su uvezeni iz Italije ili Austrije.

15 Ukrasi kanonskih ploča bliski su Caenazzovim radovima, posebno njegovoj visećoj svjetiljci iz crkve Bratovštine Svih svetih u Korčuli.

16 Stolna i druge crkve u gradu Korčuli posjeduju više drvenih baroknih moćnika u obliku manjih škrinja s ostakljenom prednjom stranom i obično stoje stalno na oltarima kao stalni dio njihova ukrasa (npr. oltar sv. Roka i sv. Antuna u stolnoj crkvi).

17 Napisana su imena ovih svetaca: S. Secundi, S. Perpetui, S. Vitalis, S. Valentini. Ta se imena zapravo odnose na tzv. titularne svece, to jest moći su izvadene iz rimskih katakombi, a pripadale su ranokršćanskim mučenicima nepoznata imena, pa su im ova nadjenuta simbolično.

18 Usporedivši ukrase ove tamjanice s bočicama za vodu i vino iz Opatske

riznice u Korčuli, neosporna je istovjetnost izvedbe, pa stoga tamjanicu pripisujem zlataru Vicku Caenazzu.

19

Zavjetni darovi Bogorodici (ali i drugim svecima) nalaze se po svim župnim a i drugim crkvama na otoku Korčuli. Osim srebrnih zavjetnih pločica darivan je i nakit. Ti su zavjeti skupljani desetljećima, pa i stoljećima, i brižno čuvani. No uobičajeno je da se to zlato stalno ili o blagdanima izlaže na kip ili uz kip, odnosno sliku onoga sveca kojemu je darovano. Dakako, tijekom godina na taj način dosta je predmeta izgubljeno, oštećeno, možda i otuđeno. Poznato je također da se katkad za potrebe popravka, preuređenja ili proširenja crkve zlato prodavalo, a to je upravo slučaj i u Smokvici, kad se na početku 20. stoljeća gradila sadašnja župna crkva. Sigurno je da tada ono što će se prodati nisu odabirali stručnjaci, a primjerci su se prodavali ne po komadu, nego na vagu. To su najviše bili oštećeni komadi nakita, rasporene naušnice i sl. Sasvim je sigurno da su među tim zlatom bili i vrlo stari primjerci. Iz usmenih saopćenja sada pokojnih članova zlatarske obitelji Marinović iz Korčule, to se zlato talilo za izradu novog ili dalje prodavalo, opet na vagu.

20

Prikazani su samo pojedini primjerci iz ove nevelike ali raznolike zbirke. Opisani i ostali nakit ima ponajprije kulturno-povijesno značenje. Kao i drugdje u Dalmaciji (na selu i u gradu) uvriježena je uporaba nakita i koralja kao dijela nošnje. Kako je na početku 20. stoljeća ovdje narodna nošnja gotovo sasvim iščezla, tako se i stari, ručno rađeni nakit počeo zamjenjivati novim, tvorničke izrade, pa je u novije vrijeme zamijećeno da se u zavjet darivaju i takvi primjerci.

21

V. Foretić, nav. dj. u bilj. 3, str. 358.

22

Vidi bilješku 11.

23

A. Fazinić i I. Matijaca, *Srebrne svjetiljke i svijećnjaci korčulanskih crkava*, Peristil, br. 24, Zagreb, 1981, str. 124; isti, *Liturgijsko srebro iz Opatske riznice u Korčuli*, Peristil, br. 27/28, Zagreb, 1984/85, str. 227 i 228.

24

V. Foretić, nav. dj. u bilj. 3, str. 357.

25

C. Fisković, *Engleski spomenici i umjetnine u Dalmaciji*, Peristil, br. 22, Zagreb, 1979, str. 73-75.

26

Vjernici, hodočasnici s cijelog otoka Korčule u velikom broju i sada dolaze u Čaru, i to na dva blagdana: Sv. Jakova (26. srpnja) i na Malu Gospu (8. rujna). Skupi se ovdje veliko mnoštvo, a redovito se uz novčane darove i danas daruje u zavjet nakit, dakako onaj suvremeni. Zamijetila sam, među ostalim tvornički izvedenim lančićima, medaljicama, prstenjem i dr., i neke predmete orijentalne izvedbe (Istanbul, Tunis i sl.). Vjerojato su ih darovali pomorci.

U zbirci ima i razmjerno mnogo srebrnih zavjetnih pločica. Najviše su izvedene u vrlo tankom srebrnom limu, kovane ili lijevane. Prikazuju poprsja muškaraca ili žena, klečeće likove, djecu, dijelove tijela: ruke, noge, ženske grudi, oči. Pločice su zasigurno radili domaći zlatari po kalupima, nisu žigosane, a nastale su u 18. i 19. stoljeću. Mnoge su vrlo oštećene.

27

A. Kapor, *Graditelj i slikar Josip Zmajčić*, Peristil, br. 18-19, Zagreb, 1975/76.

Summary Alena Fazinić Liturgical Silver and Votive Gold from Smokvica and Čara on the Island of Korčula

The parish churches in Smokvica and Čara (villages on the island of Korčula) own modest but valuable collections of church silver: crucifixes, candle-sticks, monstrances, reliquaries, vases, canon-plates, etc. Most of these objects came from and were produced in Venetian workshops of the XVII and XVIII centuries, whose similar works are wide-spread throughout Dalmatia. Several pieces of silverware had been made in the XIX century in major Italian and Austrian centres; they do not have hall-marks and none of the archival data has been preserved, and this renders the task of determining their origin more difficult. The collections include several modest works by local goldsmiths whose presence in this area in the XIX century bears witness to a hundred-year-old tradition of this craft in Croatia.

Gold votive gifts to the Virgin in Smokvica and Čara from the XVIII and XIX centuries: filigree hand-made jewelry represents certain valuable samples of ornaments commonly worn by townswomen and peasant-women. A miniature portrait in a locket from the first half of the XIX century, probably the work of Josip Zmajčić from Korčula, is also being kept in Čara.